

Josep MASSOT I MUNTANER: *Les repressàlies de Franco contra els militars «poc addictes». La «causa del mando» de 1936 a Mallorca*, Palma, Lleonard Muntaner Editor, 2011, 227 pàgines.

Josep Massot és autor d'un corpus historiogràfic molt notable, una de les parts més destacades del qual és la dedicada a la Guerra Civil a Mallorca, contesa a la qual ve pacientment i eficient treballant des de fa quaranta anys... que es diu aviat. No crec que hi hagi cap altre exemple d'historiador a casa nostra amb un conjunt de treballs monogràfics tan extens dedicat a un període històric tan específic. De fet, el deute de la comunitat dels historiadors amb ell és ben gran i fins ara li ha estat només parcialment reconegut amb un doctorat *honoris causa* atorgat per la Universitat de les Illes Balears.

Val a dir també que l'extensió i erudició de la seva obra sobre la guerra són tan grans, i les descobertes que ha anat fent al llarg dels anys tan importants, que a hores d'ara seria ben necessari que s'aturés i escrivís una nova obra de síntesi. L'abast de la informació que ha mobilitzat i els coneixements que ha generat són tan grans que ho fan imprescindible.

El llibre està dedicat a l'anomenada «causa del mando», és a dir, al procediment judicial *sumaríssim* –d'urgència– que les autoritats militars de Mallorca incoaren en contra dels més alts comandaments militars en el moment de l'Expedició a Mallorca. Un *sumaríssim* dirigit contra el comandant militar, els dos més alts oficials de l'Estat Major i el cap de les forces que s'enfrontaren als invasors. El coronel Díaz de Freijó, el tinent coronel Garrido de Oro i el comandant Clar, ambdós d'Estat Major, i el coronel Ramos Unamuno.

Recordem que l'Expedició a Mallorca havia estat el desembarcament i ocupació, entre el 16 d'agost i el 5 de setembre de 1936, d'una zona costanera de Mallorca, al sud-est, que anava

de Son Servera a Porto Cristo. Els expedicionaris havien arribat després de prendre Formentera, Eivissa i Cabrera i llur objectiu era el de completar la incorporació de les Balears al bàndol republicà. Tinguem en compte que l'alçament dels rebels només fracassà a Menorca. Va representar un intent de conquesta de l'illa per part del contingent vingut de Catalunya dirigit pel capità Bayo. Després d'unes poques setmanes de combats amb les forces «nacionals», es produí una retirada, provocada per la resistència trobada i per la manca de suport del Govern de Madrid a una iniciativa on hi havien intervingut els comandaments de Barcelona.

Tanmateix, l'actuació dels alts comandaments citats despertà un fort recel entre els seus companys, recels i retrets que arribarien a Franco mateix, qui ordenaria l'incoació de la causa. De fet, els recels havien començat ja abans, però s'incrementaren arran del desembarcament. El general Goded, en partir cap a Barcelona per tal de fer-se carrec de l'alçament d'allà, després d'alguns dubtes i pensant que ho seria només per unes hores, havia deixat el comandament a Díaz de Freijó. Pensava que arribaria el general Bosch des de Maó. Però no va arribar mai. L'actitud d'aquest Freijó, negant-se a posar en pràctica directives repressives, així com la cavallerositat mostrada amb un emisari militar de Barcelona que havia demanat la rendició de l'illa, o en retirar alguns efectius del front de Manacor enmig dels combats van resultar sospitosa als militars més abrandats i va acabant essent objecte de denúncia per part d'un personatge sinistre, el comandant Mateu Torres Bestard, via carta a Franco de 10 de setembre de 1936. I molt aviat, al principi d'octubre el ja nou *Generalísimo* ordenà la incoació del procediment objecte del llibre.

La instrucció de la causa, que desgrana Massot, ens permet veure com, tot i estar d'acord amb el Moviment, existiren tarannàs diferents entre els militars rebels. I també entre alguns que no ho eren, de colpistes, però que s'hi avingueren. La qüestió de la repressió, per exemple, o de la mateixa implantació de l'Estat de Guerra als pobles, marcaren diferències. En algun moment Freijó va dir alguna cosa semblant a «No podem actuar com els nostres enemics», en referir-se a la repressió. I mentre ell detingué el comandament es produïren moltes detencions, però no execucions.

L'estudi acuradíssim de la causa que fa Massot ens permet fer una ullada privilegiada al petit món dels militars rebels i dels seus auxiliars falangistes. Constitueix, doncs, un bon observatori de la indisciplina integral que imperava dins l'Exèrcit abans de l'alçament. De com sense embuts se saltaven graduacions i rangs per acusar superiors, etc. Aquell era un exèrcit ben poc cohesionat internament i per aquesta raó Franco s'esforçaria per refer-lo des dels valors de l'*alzamiento* i no li tremolaria la mà fins i tot per fer matar parents seus. També mostra un nivell ben desigual de competència, i de valor, entre els alçats, ben lluny sovint de les narracions èpiques que deixà la història oficial propiciada pel règim.

L'estudi de Massot palesa la tesi ben confirmada ja per ell mateix i per d'altres que els expedicionaris no acabaren conquerint Mallorca més a causa de llurs problemes interns que no per la resistència que s'hi trobaren davant.

Quant als encausats, es veu que cadascun d'ells és un món: Díaz Freijó sembla més templat i humanitari, Ramos Unamuno és un incompetent i probablement un covard i alhora el repressor implacable de Manacor, junt amb el tristament famós capità Jaume... Garrido de Oro potser era més tebi enfront a la rebel·lió però alhora un rabiós anticatalà que impulsà la campanya contra els signants del manifest de solidaritat entre Catalunya i Mallorca dels intel·lectuals mallorquins anterior.

D'entre els acusadors, destaquen l'esmentat Torres, el cap de FE de las JONS marquès de Zayas i el tinent coronel i futur responsable militar García Ruiz, entre d'altres. També ens apareixen els capitans López Bassa –manacorí– i Sergio Orbaneja, d'important trajectòria l'any següent a la vora de Franco al Quarter General del Generalísimo a l'hora d'ordir i fer la Unificació que portà el partit únic FET y de las JONS, sent-ne López el secretari del Secretariat Polític.

Resumint, un excel·lent llibre de Massot, que ens permet aproximar-nos més al coneixement de la cúpula militar, i no militar, rebel a la Mallorca del primer any de la guerra. Imprescindible.

JOAN MARIA THOMÀS

19. Aquesta ressenya s'insereix en el projecte d'investigació HAR2011-27392.

20. N. CHOMSKY, *The Fateful Triangle: The United States, Israel, and the Palestinians*, Boston, South End Press, 1983 i 1999; i *Middle East Illusions: Including Peace in the Middle East? Reflections on Justice and Nationhood*, Lanham, Rowman & Littlefield Publishers, 2003

21. I. PAPPÉ, *A History of Modern Palestine: One Land, Two Peoples*, Cambridge, Cambridge University Press, 2004; i *The Ethnic Cleansing of Palestine*, Londres - Nova York, Oneworld, 2006.